

δροσερόν αέρα, καὶ ἐθερμάνωμεν τοὺς πόδας ὑπὸ τὴν θοράν· διότι τὴν μὲν ἡμέραν ὁ καύσων εἶναι τρομερός· μόλις ὁμως ἀρχίσῃ ὁ ἥλιος νὰ κλίνη πρὸς τὴν δύσιν, ὁ ἀὴρ γίνεται ζωηρὸς καὶ δροσίζει τό τε σῶμα καὶ τοὺς πνεύμονας. Νομίζομεν ὅτι νέα ζωὴ εἰσδύει εἰς τὰς φλέβας ἡμῶν. Ὁ σφυγμὸς κινεῖται ταχύτερον, τὸ στήθος πλατύνεται καὶ τὰ μέλη ἡμῶν ζωογονοῦνται. Ἡ πένθος καὶ ἀγρία ἐρημία τῆς παιδιάδος μεταδίδει μελαγχολίαν εἰς τὰς ψυχὰς ἡμῶν· μικρὸν κατὰ μικρὸν ἀναφαίνονται εἰς τὸν οὐρανὸν οἱ ἀστέρες, καὶ ἡ ἡμισέληνος ἀναβαίνουσα εἰς τὸν ὀρίζοντα περιλούει διὰ γλυκεῖος φωτὸς τὸν χόρτον, ὃς τις κυματίζεται ὡς ἄλλος ἀχνυὴς ὠκεανός. Τοιαύτη δὲ ἡ ὑψίστη καὶ μεγαλοπρεπὴς καλλονὴ τῆς φύσεως, ὥστε αἰσθανόμεθα ἡμᾶς αὐτοὺς κυριευθέντας ὑπὸ γενικῆς τινος συμπαθείας· καὶ ἐάν τις ἰνδὸς παρουσιάζετο τὴν ὥραν ἐκείνην ἐνώπιον ἡμῶν, ἠθέλομεν σπεύσει νὰ τὸν ἀγαπήσωμεν ὡς ἀδελφόν, ἐκτὸς μόνον ἂν ἠσθάνομεθα τὴν μάχαιραν αὐτοῦ περισκυθίζουσιν τὰ ταλαίπωρα ἡμῶν κρανία.

(Ἀκολουθεῖ.)

ΒΟΗΘΕΙ ΣΑΥΤΟΝ.

Ὁ ἐπισκεπτόμενος τὴν Ἀγγλίαν τέρπεται βλέπων πρὸς μεσημβρίαν τοῦ δάσους Blakheath, μεταξὺ ἀνθηρῶν κήπων, κομψοτάτην ἐπαυλιν οὐ πρὸ πολλοῦ οἰκοδομηθεῖσαν, ἐπ' αὐτῆς δὲ καὶ ἐπιγραφὴν λέγουσαν ὅτι ἀνηγέρθη ὑπὸ τοῦ Σαμουήλ Smiles διὰ τῶν χρημάτων ὅσα ἐκέρδησεν ἐκδοὺς τὸ πόνημα τὸ ἐπικαλούμενον Self-help, ἥτοι *Βοήθει σαυτόν*. Διότι τοσαύτην δημοτικότητα ἀπέκτησε μόλις δημοσιευθὲν τὸ βιβλίον τοῦτο, ὥστε νέοι καὶ γέροντες, βιομήχανοι καὶ ἐργαστηριακοὶ, χωρικοὶ καὶ ἀριστοκράται, πάντες ἐνὶ λόγῳ πάσης τάξεως ἄνθρωποι, ἔσπευσαν ν' ἀποκτήσωσι καὶ ἀναγνώσωσι πολλάκις αὐτό.

Ὁ συγγραφεὺς δοξάζει, ὅπως ἐδόξαζον καὶ οἱ ἐμπειρότεροι τῶν ἡμετέρων προγόνων οἱοὶ Ἀριστοτέλης καὶ Πλάτων, καὶ ὅπως δοξάζουσιν οἱ ἐπιστατικώτερον μελετήσαντες τὰ τῶν κοινωνιῶν, ὅτι οὔτε τὰ συντάγματα, οὔτε οἱ νόμοι, οὔτε τὰ σχολεῖα, οὔτε τὰ πανεπιστήμια, οὔτε τὰ βιβλία ἰσχύουσι νὰ ἀναπτύξωσιν ἐπὶ τὸ βέλτιον τὰς κοινωνίας, ἄνευ τῆς ἐλευθέρως προσωπικῆς συνδρομῆς ἐκάστου πολίτου· καὶ ὅτι τότε μόνον τὰ πράγματα ἔρχονται εἰς βοήθειαν τοῦ ἀνθρώπου, ὅταν πρῶτος αὐτὸς βοηθῇ ἑαυτόν· διότι, ποῖον σύνταγμα, ποῖος νόμος ἢ ποῖα ἐξωτερικὴ δύναμις ἔχει τὴν ἰσχὺν νὰ μεταβάλῃ τὸν ὀκνηρὸν, φέρ' εἰπεῖν, εἰς ἐπιμελῆ καὶ φιλόπονον; Μισροὶ δὲ ὅσοι ἀνατείνοντες ἀδιακόπως τὰ βλέμ-

ματα πρὸς τὴν κυβέρνησιν ἀξιοῦσι παρ' αὐτῆς εὐζωΐαν καὶ ἀποκατάστασιν, ἐνῶ αὐτὴ ἐξ ἐναντίας ἔχει ἀνάγκην τῆς προσωπικῆς ἐκείνων συνδρομῆς. Ἡ περὶ τῆς εὐδαιμονίας τῶν ἐθνῶν πρόνοια δὲν ἐμφωλεύει εἰς τοὺς κυβερνῶντας, ἀλλὰ εἰς τὴν θέλησιν ἐκάστου τῶν κυβερνωμένων· διὰ τοῦτο μεταξὺ πάντων τῶν πολιτικῶν θεσμῶν προτιμότεροι ὁμολογοῦνται οἱ ἐλεύθεροι, ὡς ἐπιτρέποντες ὁλόκληρον τὴν ἀνάπτυξιν τῆς πρωτοβουλίας, τῆς προσωπικῆς ἐνεργείας καὶ τῶν ψυχικῶν δυνάμεων, τῶν κυριωτάτων τούτων τῆς προόδου στοιχείων.

Τῶν δ' ἐπιστημῶν, τῶν τεχνῶν καὶ τῆς φιλολογίας τὴν ἀκμὴν ἀποδίδει ὁ ἡμέτερος συγγραφεὺς εἰς τοὺς προσωπικοὺς τοῦ ἀνθρώπου ἀγῶνας, εἰς τὴν ἐπιμέλειαν καὶ τὴν φιλοπονίαν ἐκάστου. Ναὶ μὲν δὲν ἀρνεῖται τὴν ἐμφυτον κλίσιν, ὁπαδὸς ὁμως τοῦ ἀρχαίου ἐκείνου τοῦ εἰπόντος, «ἐκ μελέτης πλείους ἢ φύσεως ἀγαθοί,» ἀξιοῖ ὅτι ἄνευ συνεχοῦς καὶ καρτερικῆς ἐργασίας τὸ προτέρημα τοῦτο μένει ἄγονον, ἐνῶ καὶ μὴ ὑπάρχον δύναται νὰ γεννήσῃ ἡ τοιαύτη ἐργασία.

Ἐκαστος, λέγει, φέρει ἐν ἑαυτῷ τὸν ἴδιον ἀστέρα, οὐ τινος αὐτὸς διευθύνει τὴν κεκρυμμένην ἐπιρροὴν διὰ τῆς ὑπομονῆς. Τὸ ἱερὸν πῦρ ἀναφλέγει τὸν διατηροῦντα αὐτό· καὶ πρὸς ἀπόδειξιν ἐπικαλεῖται τὴν μαρτυρίαν ἐκείνων, οἱ τινες περιέγραψαν τὰς ἐπιπόνοους τοῦ βίου αὐτῶν ἀρχάς, τοὺς διηνεκεῖς μόχθους καὶ τὰς συμφοράς εἰς ἃς πολλάκις ὑπέπεσον· ἐκ δὲ τῶν πραγμάτων, τῆς τε ἱστορίας καὶ τῶν βιογραφιῶν ἐξάγει τὴν θριαμβικὴν ταύτην ἀλήθειαν, ὅτι ἕκαστος τῆς ἑαυτοῦ τύχης δημιουργὸς ἐστι.

Καὶ ἴσως μὲν τὸ ἀξίωμα τοῦτο δὲν ἀποδείκνυται πάντοτε ἀληθές· ἀναντίρρητον ὁμως ὅτι ἄνευ καρτερίας καὶ ἀνενδότου θελήσεως, καὶ τὰ λαμπρότατα τῶν φυσικῶν προτερημάτων μαραίνονται. Ἐὰν ἡ ἐπιτυχία ἀπόκειται εἰς τοὺς ἰσχυροὺς, ἡ ἠθικὴ ἰσχὺς, κατὰ τὸν ἡμέτερον συγγραφεύ, εἶναι καὶ αὐτὴ δύναμις αὐξανομένη καὶ κραταιουμένη διὰ τῆς ἀσκήσεως.

Τὰ ἐν τῷ ἀνὰ χειρὸς βιβλίῳ παραγγέλματα εἰσὶν αὐστηρά τε καὶ ἐνθάρρυντικά ἐν ταύτῳ· πρὸς δὲ τοὺς νέους τοὺς τόσον εὐκόλως μεμψιμοιροῦντας καὶ δεινολογουμένους κατὰ τῆς ἀδικίας τῆς τύχης ἢ τῶν ἀνθρώπων, ὁ συγγραφεὺς ἐπαναλαμβάνει συνεχῶς ὑποσηρίζων καὶ διὰ πραγμάτων τὰ προτρεπτικὰ ταῦτα· «Ἐργάζεσθε, μοχθῆτε, καρτερεῖτε, θαρρεῖτε ἐφ' ὑμᾶς αὐτοὺς· καὶ πολλοὶ ἄλλοι διέβησαν πρὸ ἡμῶν διὰ τῆς αὐτῆς στενῆς καὶ τεθλιμμένης ὁδοῦ, ἀλλ' ἐνίκησαν ἐπὶ τέλους.»

«Πάντ' ἐστὶν ἐξευρεῖν, ἐὰν μὴ τὸν πόρον

»φρενὴ γίγεις, ὃς πρόσσεσι τοῖς ζητουμένοις.»

Τὰ παραγγέλματα ταῦτα ἐφαρμόζονται κατὰ

μείζονα λόγον εἰς τὴν βιομηχανίαν καὶ τὴν ἐμπορίαν· ὁ συγγραφεὺς μάλιστα φρονεῖ ὅτι ἡ εὐφυΐα εἶναι κοινὴ εἰς πάντα τὰ ἐπαγγέλματα· ἀρκεῖ, κατ' αὐτὸν, ὁ ἄνθρωπος νὰ καταβάλλῃ ὅλην τὴν θέλησιν καὶ ὅλην τὴν δύνάμιν τοῦ χαρακτῆρος αὐτοῦ, καὶ ἀδιάφορον τὸ ἐπάγγελμα. «Πλανῶνται, προστίθῃσι, διττῶς οἱ φρονούντες ὅτι οἱ τυχόντες ἐξαιρέτου νοητικῆς ἀναπτύξεως εἰσὶν ἀνεπιτήδευτοι περὶ τὴν διαχείρισιν τῶν ἐμπορικῶν ἢ βιομηχανικῶν πραγμάτων, καὶ ὅτι οἱ ταῦτα διαχειριζόμενοι καθίστανται ἀνεπιτήδευτοι περὶ τὰ διανοητικά.» Ἀποδεικνύει δὲ τοῦτο διὰ τῶν παραδειγμάτων τοῦ Μίλτωνος, τοῦ Σεκσπέρ, τοῦ Οὐάλτερ Σκὼτ καὶ πολλῶν ἄλλων, ἃ τινὰ εὕρισκε ὁ ἀναγνώστης εἰς τὸ πρῶτον κεφάλαιον τοῦ συγγράμματος. Ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ὁ ἡμέτερος συγγραφεὺς ἐκτελεῖ χρέη γραμματέως παρὰ τινι ἑταιρίᾳ σιδηροδρόμων, καὶ ἀπὸ τοῦ ἐπαγγέλματος αὐτοῦ ἠρώσθη τὰς γνώσεις, αἱ τινες ἐχρησίμευσαν εἰς τὴν σύνταξιν τούτου καὶ ἑτέρου τινὸς ἀξιολόγου πονήματος.

Ἀνὰ πᾶσαν σχεδὸν σελίδα τοῦ «*Βοήθει σαυτὸν*,» διδασκόμεθα τὴν φιλοσοφίαν τῶν μικρῶν πραγμάτων, τὰ πλεονεκτήματα τῆς οἰκονομίας καὶ τὴν ἀξίαν τοῦ χρόνου. Τίς ἀγνοεῖ τὸ τῶν Ἀγγλῶν «*Time is money*» (ὁ χρόνος εἶναι νόμισμα), τὸ ἑρμηνεύον ἐμφαντικώτατα τὸ «*φείδου χρόνου*» τῶν ἀρχαίων; Ὁ ἡμέτερος μάλιστα συγγραφεὺς καὶ τῶν νομισμάτων πολυτιμώτερον ὁμολογεῖ τὸν χρόνον, θεωρῶν αὐτὸν ἀναπόφευκτον πρὸς τὴν καλλιέργειαν, τὴν τε βελτίωσιν καὶ τὴν μόρφωσιν τοῦ χαρακτῆρος διὰ τῶν ἐπιτηδεύματων. «*Τὰ δ' ἐπιταδεύματα πλάσσει καὶ κηροχυεῖ τὰν ψυχάν, φυσίωσιν ἐμποιεῖντα διὰ τῆς συνεχέος ἐνεργείας.*»

Τὸν πλοῦτον δὲν καταφρονεῖ ὁ συγγραφεὺς, ἀλλὰ καὶ δὲν παραδέχεται ὡς τὸν μόνον σκοπὸν τῆς ζωῆς· πρεσβεύει δὲ καὶ αὐτὸς τὸ τοῦ Swift εἰπόντος, ὅτι «*εἰς τὴν κεφαλὴν καὶ οὐχὶ εἰς τὴν καρδίαν πρέπει νὰ ἔχωμεν τὰ χρήματα.*» Τότε μόνον ἔχει ἀληθὴ ἀξίαν ὁ πλοῦτος, ὅταν συνδέεται μετὰ εὐγενοῦς τινος ιδέας καὶ μετὰ εὐγενῶν αἰσθημάτων. «*Τὸ καθ' ἡμᾶς, λέγει, τὸ σπουδαιότατον πάντων τῶν ζητημάτων ἐν τῷ παρόντι βίῳ εἶναι ἡ μόρφωσις ἀνδρικοῦ χαρακτῆρος, καὶ ἡ ὑπερτάτη ἀνάπτυξις τοῦ σώματος, τοῦ νοῦς καὶ τῆς συνειδήσεως· οὗτος εἶναι ὁ σκοπός· τὰ δὲ λοιπὰ πάντα θεωρεῖται ὡς μέσα.*»

«*Ψυχὴν ἔχειν δεῖ πλουσίαν· τὰ δὲ χρήματα ταῦτ' ἐστὶν ὄψις, παραπέτασμα τοῦ βίου.*»

ὣς θέλει παρατηρήσει ὁ ἀναγνώστης ὁ συγγραφεὺς ἐνασμενίζε· ἐξαιρέτως εἰς τὰς βιογραφίας τῶν ἐφευρετῶν, οὓς θαυμάζει ὡς εὐεργέτας τῆς ἀνθρωπότητος. Λέγει δὲ αὐτοὺς εὐεργέτας οὐ μόνον διὰ τὴν

ἐφεύρεσιν, ἀλλὰ καὶ διὰ τὸ παράδειγμα. Ναι μὲν ὁ βίος εἶναι σχολεῖον, τὰ προτερήματα ὁμῶς τῶν ἀνθρώπων ἀναπτύσσει καὶ ἀναδεικνύει ἡ δυστυχία, ἡ πάλη, ἡ ἐγκυτάλειψις εἰς μόνας τὰς ἰδίας δυνάμεις, ὅτε καὶ ἡ ἐλαχίστη ἀφορμὴ δύναται ν' ἀνάψῃ τὸν ἐν τῇ καρδίᾳ σπινθῆρα. «*Ἐν φίλημα τῆς μητρός μου, ἔλεγεν ὁ Οὐέστ, με ἀνέδειξε ζωγράφον.*»

Ἀλλὰ καὶ ἕτερόν τι περιέχει τὸ βιβλίον, εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ὑποδεικνυόμενον, διδακτικώτατον μάλιστα πρὸς τοὺς ἀπογόνους ἐκείνους τῶν ἐν τῷ ἡμέτερῳ ἀγῶνι διαπρεψάντων, οἱ τινες μόνην ἀρετὴν προτείνοντες τὰς πατραγαθίας, αὐτοὶ δὲ παντὸς ἀγαθοῦ προσόντος ἀπεψιλωμένοι,

«*... καταφεύγουσιν εἰς τὰ μνήματα*

«*καὶ τὸ γένος ἀριθμοῦσιν τε τοὺς κάππους ὅσοι,*»

ἵνα λάβωσι βαθμοὺς, σταυροὺς, ὑπουργεῖα, πρεσβείας καὶ ἄλλας τιμὰς. Οἱ τοιοῦτοι ὁμῶς καὶ τὴν πατρίδα βλάπτουσιν ὡς ἀνίκανοι περὶ τὴν ἐκπλήρωσιν τῶν δημοσίων καθηκόντων, καὶ ἑαυτοὺς κατασχύνουσιν ὡς ἀνάξια τῶν πατέρων ἐπιτηδεύοντες.

Τὸ πολῦτιμον τοῦτο πόνημα τὸ τοσούτῳ δημοτικὸν καταστάν ἐν Ἀγγλίᾳ, μετέφρασεν ἐκ τοῦ ἀγγλικοῦ πρωτοτύπου φιλομαθὴς κυρία, ἐπ' ἐλπίδι ὅτι θέλομεν καὶ ἡμεῖς ὠφεληθῇ ἐκ τῆς ἀναγνώσεως. Ἀλλὰ θέλομεν ἀναγνώσει αὐτό; Ἴδου τὸ ζήτημα. Φοβούμεθα μὴ ὑπὲρ τὸ δέον πεποιθότες εἰς τὰ δῶρα ἃ τινὰ δαψιλεύεται ἡ προνομιοῦχος τῆς Ἑλλάδος φύσις πρὸς τοὺς ἐν αὐτῇ γεννωμένους, εἰς τὴν εὐφυΐαν, λέγομεν, τὸ πνεῦμα, τὴν ταχείαν ἀντίληψιν, ἀμελῶμεν νὰ καλλιεργήσωμεν αὐτὰ, καὶ μήπως ὀρμῶντες πρὸς στάδιον βίου, ὀμαλώτερον μὲν τὸ φαινόμενον, ἀληθῶς ὁμῶς δύστηνον καὶ ἐλεεινὸν, ἀποφεύγωμεν πᾶν ὅ,τι καθοδηγεῖ ἡμᾶς εἰς τὴν ἠθικὴν καὶ ὕλικὴν βελτίωσιν. Ἀλλ' ὁ φόβος οὗτος δὲν ἀπεθάρρυνε τὴν μεταφράσασαν. Ἡμεῖς δὲ συντρέχοντες εἰς τὸν εὐγενῆ αὐτῆς σκοπὸν, ἐσπεύσαμεν μὲν νὰ προσφέρωμεν ὅ,τι ἔχομεν, τὰς στήλας τῆς *Πανδώρας*, δὲν ἀγνοοῦμεν ὁμῶς ὅτι ἡ ὠφέλεια ἐστὶ μετρία, διὰ τε τὴν ἐξ ἀνάγκης διακοπὴν καὶ τὴν βραδύτητα τῆς ἐκδόσεως. Εὐκταῖον δὲ εἴτις ἐλάχιστα θυσιάζων ὑπὲρ τοῦ κοινοῦ καλοῦ, δημοσιεύσει τὸ πολῦτιμον τοῦτο σύγγραμμα ἰδιαιτέρως, ὡς ἔπραξαν οἱ φιλογενεῖς Μ. Σπάρταλης καὶ Λυγερινὸς ὑπὲρ τοῦ *Ἐγκολπίου τοῦ ἐργατικοῦ λαοῦ*.

ΒΟΗΘΕΙ ΣΑΥΤΟΝ.

Κεφ. Α'.

ΠΡΟΣΩΠΙΚΗ ΕΝΕΡΓΕΙΑ.

«*Τῷ πονοῦντι καὶ Θεὸς συλλαμβάνει.*»
[Ἑβραϊκ. 1ππ.]

Τὸ σοφὸν τοῦτο ἀξίωμα ἑρμηνεύει ἐν συντομίᾳ τὸ

εξαγόμενον τῆς ἀνθρωπίνης πείρας. Τὸ πνεῦμα τῆς αὐτοβουθείας εἶναι πηγὴ πάσης ἀληθοῦς προσωπικῆς προόδου, ὅταν δὲ ἐνυπάρχη εἰς πολλοὺς γίνε-ται αἷτιον ἐθνικῆς ἰσχύος καὶ ἐθνικοῦ μεγαλείου. Ἡ μὲν ἐξωτερικὴ βοήθεια πολλάκις ἐξασθενίζει, ἡ δὲ ἐσωτερικὴ πάντοτε ἐνισχύει. Ὅ,τι δὴποτε πράττε-ται ὑπὲρ προσώπων ἢ τάξεων, ἀμβλύνει τὸ πρὸς τὴν ἐργασίαν κέντρον, καὶ ψυχραίνει τὸ αἶσθημα τῆς ἀνάγκης νὰ ἐργασθῇ ἕκαστος ὑπὲρ ἑαυτοῦ· διὸ ὅπου ἡ κηδεμονία τῆς ἐξουσίας εἶναι ὑπερβολικὴ, ἐκεῖ ἡ δραστηριότης τῶν ἀνθρώπων χαλαροῦται ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον καὶ ἐπὶ τέλους ἐπέρχεται ἀδυναμία.

Καὶ οἱ ἄριστοι τῶν νόμων οὐδεμίαν ἰσχυράν συν-δρομὴν προσφέρουσιν εἰς τὸν ἄνθρωπον, ἐκτὸς μόνον ἂν ἐπιτρέπωσι τὴν ἐλευθερίαν τῆς οἰκοθεν ἀναπτύ-ξεως ἑκάστου καὶ τῆς βελτιώσεως τῆς ἰδίας αὐτοῦ καταστάσεως. Ἀλλ' οἱ ἄνθρωποι ἀνέκαθεν ρέπουσι πρὸς τὴν πεποιθήσιν ὅτι ἡ εὐτυχία καὶ ἡ εὐζωία αὐτῶν ἐξαρτῶνται μᾶλλον ἐκ τῶν νόμων ἢ ἐκ τῆς προσωπικῆς αὐτῶν διαγωγῆς· καὶ ἰδοὺ διατί ἡ ἀξία τῆς νομοθεσίας θεωρηθείσης ὡς τοῦ κυριωτάτου ὀρ-γάνου τῆς ἀνθρωπίνης προόδου, ἐξυμνήθη ὑπὲρ τὸ δέον. Διότι βεβαίως γινόμενός τις τὸ πολλοσθημό-ριον τῆς νομοθετικῆς ἐξουσίας διὰ τῆς ὑπὲρ ἐνὸς ἢ δύο βουλευτῶν ἅπαξ διδομένης ψήφου ἐν διαστή-ματι τεσσάρων ἢ πέντε ἐτῶν, ἐξασκεῖ, ὅσον εὐσυ-νειδήτως καὶ ἂν ἀναπληροῖ τὸ καθήκον τοῦτο, ἐλα-χίστην ἐπιρροὴν ἐπὶ τοῦ βίου καὶ τοῦ χαρακτῆρος τοῦ ἀνθρώπου. Πλὴν τούτου καθ' ἑκάστην σαφέστε-ρον ἀποδεικνύεται ὅτι τὸ ἔργον τῆς κυβερνήσεως μᾶλλον ἀναχαιτίζει ἢ ἀναπτύσσει τὴν ἐνέργειαν, διότι σκοπὸν κύριον ἔχει τὴν προστασίαν τῆς ζωῆς, τῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς ἰδιοκτησίας. Ναὶ μὲν οἱ νό-μοι φρονίμως ἐφαρμοζόμενοι ἐξασφαλίζουν, ἀντὶ μικρᾶς προσωπικῆς θυσίας, τὴν ἀπόλαυσιν τῶν διὰ τῆς ἐργασίας ἀποκτηθέντων ὕλικῶν ἢ ἡθικῶν ἀγα-θῶν, οὐδεὶς ὁμῶς νόμος, ἔστω καὶ αὐστηρὸς, ἔχει τὴν δύναμιν νὰ μεταβάλλῃ τὸν νωθρὸν εἰς ἐργατι-κὸν, τὸν πολυδάπνον εἰς οἰκονόμον, τὸν φιλοπότην εἰς ἐγκρατῆ. Τοιαῦται ἐπανορθώσεις γίνονται μό-νον διὰ προσωπικῆς ἐνεργείας, οἰκονομίας καὶ αὐτα-παρνησίας· γίνονται διὰ καλλιτέρων ἡθῶν καὶ οὐχὶ διὰ μεγαλειτέρων πολιτικῶν δικαιωμάτων.

Ἡ κυβερνήσις ἐνὸς ἔθνους εἶναι ἀντανάκλασις τοῦ χαρακτῆρος τῶν συγκροτούντων αὐτό. Ἐὰν μὲν προ-πορεύεται τοῦ λαοῦ, καταδιβάσσεται ἐξ ἀνάγκης εἰς τὴν θέσιν εἰς ἣν οὗτος εὐρίσκεται· ἔὰν δὲ ὀπισθο-δρομῇ, ἀναδιβάσσεται προϊόντος τοῦ χρόνου μέχρις αὐτοῦ.

Ἡ φύσις ἀπαιτεῖ ὅπως οἱ νόμοι καὶ ἡ κυβερνήσις ἔθνους τινὸς ἀρμόζωνται πρὸς τὸν χαρακτῆρα αὐτοῦ, καθὼς καὶ τὸ ὕδωρ εὐρίσκει τὴν ἰδίαν ἰσοσταθμίαν. Οἱ

μὲν εὐγενεῖς λαοὶ κυβερνῶνται πάντοτε εὐγενῶς, οὗ δὲ ἀμαθεῖς καὶ διεφθαρμένοι ἀγενῶς. Ἡ δὲ πείρα ἀποδεικνύει ὅτι ἡ ἀξία καὶ ἡ ἰσχὺς κράτους τινὸς ἐξαρτῶνται μᾶλλον ἐκ τοῦ χαρακτῆρος τῶν πολιτῶν ἢ ἐκ τοῦ εἶδους τῶν νόμων· διότι τὸ μὲν ἔθνος σύγ-κεται ἐξ ὁμάδων ἀνθρώπων, ὁ δὲ πολιτισμὸς ἄλ-λην ἀξίαν δὲν ἔχει εἰμὴ τὴν τῆς προσωπικῆς κατα-στάσεως ἑκάστου τῶν ἀνδρῶν, γυναικῶν καὶ παίδων οἵτινες ἀποτελοῦσι τὴν κοινωνίαν.

Ἡ ἐθνικὴ πρόοδος προέρχεται ἐκ τῆς προσωπικῆς ἑκάστου ἐργασίας, ἐνεργείας καὶ τιμιότητος, καθὼς καὶ ἡ ἐθνικὴ παρακμὴ πηγάζει ἐκ τῆς νωθρότητος, τοῦ ἐγωϊσμοῦ καὶ τῆς πονηρίας ἑκάστου. Ὅ,τι συνει-θίζομεν νὰ περιγράφωμεν ὡς μεγάλας κοινωνικὰς πληγὰς, εἶναι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ὁ κακοῦς τοῦ ἀν-θρώπου βίος· διὸ ἔὰν μόνον διὰ τοῦ νόμου προσπα-θήσωμεν νὰ ἐκρίζώσωμεν τὰς κακίας, θέλουσιν ἀνα-φανῇ ἐκ νέου καὶ ἀκμάσῃ ὑπ' ἄλλην μορφήν, ἐκτὸς ἂν ἐπέλθῃ ριζικὴ μεταβολὴ εἰς τὸν βίον καὶ τὸν χαρα-κτῆρα τῶν ἀνθρώπων. Ἐὰν ὁ τρόπος οὗτος τοῦ σκέ-πτεσθαι ἔχῃ ὀρθῶς, ἔπεται ὅτι ἡ ὑπερτάτη φιλοπα-τρία καὶ ἡ ὑπερτάτη φιλάνθρωπις συνίστανται οὐχὶ τόσον εἰς τὴν μεταρρύθμισιν τῆς νομοθεσίας, ὅσον εἰς τὴν βοήθειαν καὶ τὴν προτροπὴν τῶν ἀνθρώπων, ἵνα ἀνυψωθῶσι καὶ βελτιωθῶσι διὰ τῆς ἀνεξαρτήτου θε-λήσεως καὶ τῆς ἐλευθέρας προσωπικῆς ἐνεργείας. Ἡ ἐξωτερικὴ διοίκησις τοῦ ἀνθρώπου εἶναι σχετικῶς ἀσυντελής, διότι τὸ πᾶν ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς ἐσωτε-ρικῆς αὐτοῦ διοικήσεως. Ὁ χειρότερος δοῦλος δὲν εἶ-ναι ὁ ὑποτασσόμενος εἰς δεσπότην, ἀλλ' ὁ ὑποκεί-μενος εἰς τὴν ἰδίαν αὐτοῦ ἀμάθειαν, τὸν ἴδιον ἐγωϊ-σμὸν καὶ τὴν ἰδίαν πονηρίαν. Τὰ ἔθνη τὰ συγκρο-τούμενα ὑπὸ τοιούτων ἀνελευθέρων καὶ κακῶς ἀνα-τετραμμένων πολιτῶν δὲν ἀπελευθεροῦνται μόνον διὰ τῆς ἀλλαγῆς δεσποτῶν καὶ νόμων· ἐνόςθω δὲ ἐ-πικρατεῖ ἡ ὀλεθρία πλάνη, ὅτι ἡ ἐλευθερία ἀποκτᾶ-ται διὰ τῆς μεταβολῆς τῆς κυβερνήσεως, εἶναι ἀναν-τίρρητον ὅτι αἱ τοιαῦται μεταβολαὶ (ἰδιόφορον δὲ ἀντὶ πόσων θυσιῶν ἐξηγοράσθησαν), θέλουσιν ἀποβῇ ἀνωφελεῖς καὶ ἐφήμεροι, καὶ ὅτι θέλουσιν ἐξαφανι-σθῇ ὅπως καὶ τὰ ἀλληλοδιαδόχως ἀναφαινόμενα εἰς τοὺς μαγικούς τῶν παίδων φανούς. Τὰ θεμέλια τῆς ἐλευθερίας ἀνάγκη πᾶσα νὰ στηρίζωνται ἐπὶ τοῦ προ-σωπικοῦ χαρακτῆρος, ὅς τις εἶναι ἡ μόνη βεβαία ἐγ-γύησις τῆς κοινωνικῆς ἀσφαλείας καὶ τῆς ἐθνικῆς προόδου. Ὁ Ἰωάννης Στουάρτος Μιλ πρῆττει ὅτι· «καὶ αὐτὸς ὁ δεσποτισμὸς δὲν πράγῃ τὰ χεῖριστα αὐτοῦ ἀποτελέσματα ἐνόςθω ὑπάρχει προσωπικὴ πρω-τοβουλία· πᾶσαν δὲ δύναμιν καταβάλλουσιν τὴν προσωπικὴν ταύτην ἐνέργειαν καλῶ δεσποτισμὸν, οἷονδὴποτε ἕτερον ὄνομα καὶ ἂν φέρει.»

Καθ' ἑκάστην ἀνανεοῦνται παλαιὰ σοφίσματα ὡς

πρὸς τὴν τοῦ ἀνθρώπου πρόοδον. Καὶ τινὲς μὲν πο-
θοῦσι τοὺς Καίσαρας, τινὲς δὲ τὰς ἐθνικότητας καὶ
ἕτεροι τὰς ἀποφάσεις τοῦ Κοινοβουλίου. « Πρέπει,
λέγουσί τινες, νὰ περιμένωμεν τοὺς Καίσαρας καὶ
ὅταν ἔρχωνται, μακάριος ὁ ἀναγνωρίζων καὶ ἀκο-
λουθῶν αὐτοὺς λαός; » (*). Τοῦ δόγματος τούτου ἡ
ἐρμηνεία εἶναι ἐν συντόμῳ ἡ ἐξῆς· πάντα ὑπὲρ τοῦ
λαοῦ, οὐδὲν δὲ δι' αὐτοῦ, — δόγμα ὑπερ λαμβανό-
μενον ὡς ὁδηγός, ἐξολοθρεύει τὴν ἐλευθέραν συνεί-
δησιν, καὶ ταχέως προετοιμάζει τὴν ὁδὸν πρὸς πᾶν
εἶδος δεσποτισμοῦ.

Ὁ Καισαρισμός εἶναι ἡ χειρίστη μορφή τῆς ἀνθρω-
πίνης λατρείας, ἡ ἀπλὴ λατρεία τῆς ἰσχύος, τοσοῦτον
ἐξουτελιστικὴ περὶ τὰ ἀποτελέσματα αὐτῆς, ὅσον
ἡ ἀπλὴ λατρεία τοῦ πλούτου. Ἰγιέστερον πολὺ δόγμα
ὑπερ ἔπρεπε νὰ ἐγχαρὰχθῇ εἰς τὸν νοῦν τῶν ἐθνῶν,
εἶναι τὸ τῆς προσωπικῆς ἐνεργείας, διότι ἅμα ἐννοη-
θὲν ἐφαρμοσθῇ καλῶς ἀπόλλυται καὶ ὁ Καισαρισμός.
Αἱ δύο ἀρχαὶ εὐρίσκονται εἰς ἅμεσον ἀνταγωνισμόν,
ἐφαρμόζεται δὲ εἰς αὐτὰς τὸ ὑπὸ τοῦ Βίκτωρος Οὐγὼ
ῤῥην διὰ τὸν κάλαμον καὶ τὸ ξίφος ὅτι· «Τοῦτο
καταβλήθησεται ὑπ' ἐκείνου.»

Καὶ ἕτεροι δὲ ἐπικρατοῦσι προλήψεις, ἡ τῶν ἐθνι-
κοτήτων καὶ τῶν ἀποφάσεων τοῦ Κοινοβουλίου. Κα-
ταλλήλως δυνάμεθα νὰ ἀναφέρωμεν ἐνταῦθα τὰ ὑπὸ
τοῦ Γουλλιέλμου Δάργαν, ἑνὸς τῶν ἀκραϊφεστερῶν
πατριωτῶν τῆς Ἰρλανδίας, λεγθέντα κατὰ τὴν λη-
ξιν τῆς πρώτης βιομηχανικῆς Ἐκθέσεως τοῦ Δουβλί-
νου. «Μὰ τὴν ἀλήθειαν, ἔλεγε, ποτὲ δὲν ἤκουσα τὴν
λέξιν ἀνεξαρτησίαν χωρὶς νὰ ἐνθυμηθῶ τὴν πατρίδα
καὶ τοὺς συμπολίτας μου. Πολλὰ ἤκουσα περὶ τῆς
ἀνεξαρτησίας, ὅν προέκειτο νὰ λάβωμεν ἐκ τούτου,
ἐκείνου ἢ τοῦ ἑτέρου, καὶ περὶ τῶν μεγάλων προσ-
δοκιῶν ἃς ἔπρεπε νὰ ἔχωμεν ἐκ τῆς πρὸς ἡμᾶς ἐπι-
μιξίας ἄλλοεθνῶν προσώπων. Ἐν ᾧ δὲ ἐκτιμῶ ὅπως
πᾶς ἄλλος τὰς μεγάλας ὠφελείας ἃς θέλομεν ἀπο-
κτῆσαι ἐκ τῆς κοινωνίας ταύτης, εἶχον πάντοτε τὴν
βαθεῖαν πεποίθησιν ὅτι ἡ βιομηχανικὴ ἡμῶν ἀνεξαρ-
τησία δὲν κρέμαται εἰμὴ ἐξ ἡμῶν. Πέπεισμαι ὅτι
οὐδέποτε δυνάμεθα νὰ εὕρωμεν καλλητέραν εὐκαι-
ρίαν καὶ νὰ ἔχωμεν μεγαλειτέρας ἐλπίδας εἰμὴ εἰς
τὸν παρόντα καιρὸν, ἀρκεῖ μόνον νὰ ἐργαζώμεθα
καλῶς καὶ νὰ μεταχειρίζωμεθα μετ' ἀκριθείας καὶ
προσοχῆς τὰς δυνάμεις ἡμῶν. Ἐγένετο μὲν τὸ πρῶ-
τον βῆμα, ἀλλ' ἡ ἐπιμονὴ εἶναι τὸ σπουδαιότερον
μέσον τῆς ἐπιτυχίας· διὸ ἐὰν ἐπιμένωμεν μετὰ ζήλου
ἔχω τὴν σταθερὰν πεποίθησιν ὅτι θέλομεν ἀπολαύσει
ταχέως ἴσον πλοῦτον, ἴσην εὐτυχίαν καὶ ἴσην ἐλευ-
θερίαν πρὸς οἰονδήποτε ἔθνος.»

Τὰ ἔθνη πάντα προώδευσαν διὰ τῆς φρονήσεως
καὶ τῆς ἐργασίας πολλῶν γενεῶν. Ὑπομονητικοὶ καὶ

ἐπίμονοι ἐργάται πάσης τάξεως καὶ πάσης κατα-
στάσεως, γεωργοὶ καὶ μεταλλουργοί, ἐφευρεταὶ καὶ
σκαφεῖς, ἐργοστασιάρχαι, μηχανικοὶ καὶ τεχνίται,
ποιηταί, φιλόσοφοι καὶ πολιτικοί, ἅπαντες πρὸς τὸν
αὐτὸν σκοπὸν συνετέλεσαν· ἐκάστη γενεὰ οἰκοδο-
μοῦσα ἐπὶ τῆς ἐργασίας τῆς παρελθούσης ἀνυψοί αὐ-
τήν. Ἡ ἐπαλληλία αὐτῆς εὐγενῶν ἐργατῶν, τῶν τε-
χνιτῶν τοῦ πολιτισμοῦ, ἐδημιούργησεν ἐκ τοῦ χάους
τὴν τάξιν ἐν τῇ βιομηχανίᾳ, ἐν τῇ ἐπιστήμῃ καὶ
ἐν τῇ τέχνῃ· ἡ δὲ ζωσὰ φυλὴ γίνεται οὕτω κατὰ
φυσικὸν λόγον κληρονόμος τοῦ πλουσίου κτήματος
τοῦ ἀποκτηθέντος ὑπὸ τῶν προγενεστερῶν διὰ τῆς
ἀγχινοίας καὶ τῆς ἐργασίας, καὶ ἀνατεθέντος εἰς ἡ-
μᾶς ἵνα καλλιεργήσαντες μεταδώσωμεν αὐτὸ οὐ μόνον
ἀβλαβές ἀλλὰ καὶ βελτιωμένον εἰς τοὺς διχ-
δόχους.

Τὸ πνεῦμα τῆς πρωτοβουλίας ἐκδηλούμενον διὰ
τῆς ἐνεργητικότητος ἐκάστου, ὑπῆρξεν αἰείποτε εὐ-
διάκριτον σημεῖον τοῦ ἀγγλικοῦ χαρακτῆρος, καὶ
ἀποδεικνύει τὴν ἀληθινὴν ἀξίαν τῆς δυνάμεως τοῦ
ἔθνους ἡμῶν. Καὶ πάντοτε μὲν διεκρίθη ὑπερέχουσα
τοῦ πλήθους σειρά ἀνδρῶν, οἵτινες εἴλκυον εἰς ἐκ-
τούς τὸ σέβας τοῦ κοινοῦ· ἀλλ' ἡ πρόοδος ἡμῶν ὀ-
φείλεται καὶ εἰς μέγαν ἀριθμὸν κατωτέρας τάξεως
καὶ ἥττον ἐπιφανῶν ἀνθρώπων. Μόνον τὸ ὄνομα τῶν
στρατηγῶν μνημονεύεται ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῶν μεγά-
λων ἐκστρατειῶν, καὶ ὁμῶς ἡ γενναιότης καὶ ὁ ἥρωϊ-
σμός τῶν ἀπλῶν στρατιωτῶν μεγάλως συνετέλεσεν
εἰς τὴν ἀπόκτησιν τῆς νίκης. Καὶ αὐτὸς ὁ ἀνθρώ-
πινος βίος ὑπάρχει τρόπον τινὰ «μάχη στρατιωτῶν,»
διότι πολλοὶ τῶν ἐν ταῖς τάξεσι διεκρίθησαν ἐν παντὶ
χρόνῳ μεταξὺ τῶν ἐπιμονωτέρων ἐργατῶν. Πολλοὶ
βίοι ἔμειναν ἀνιστόρητοι καὶ τοὶ ἐπέδρασαν ἐπίσης
ἰσχυρῶς εἰς τὸν πολιτισμὸν καὶ τὴν πρόοδον, ὅσον
καὶ οἱ εὐτυχέστεροι ἡγήτορες, τῶν ὁποίων τὰ ὀνόματα
ἀναφέρονται εἰς τὰς βιογραφίας. Καὶ αὐτὸς ὁ ἀπλού-
στερος ἄνθρωπος ὅταν παρέχη εἰς τοὺς συμπολίτας
αὐτοῦ παράδειγμα φιλοπονίας, ἐγκρατείας καὶ τιμίας
προαιρέσεως, ἐπιδρᾷ καὶ ἐν τῷ μέλλοντι ἐπὶ τῶν
τυχῶν τῆς πατρίδος· ὁ βίος καὶ ὁ χαρακτήρ αὐτοῦ
ἀκουσίως μεταδίδονται εἰς τὸν βίον ἑτέρων, καὶ πολ-
λαπλασιάζονται τὰ καλὰ παραδείγματα πρὸς χρῆ-
σιν τῶν ἐπερχομένων γενεῶν.

Ἡ καθημερινὴ πείρα ἀποδεικνύει ὅτι ὁ βίος, αἱ
πράξεις, τὸ παράδειγμα ἐπιδρῶντα ἐπὶ τὴν κοινω-
νίαν ἀποτελοῦσι τὴν ἀρίστην πρακτικὴν ἀνατροφὴν,
πολὺ ἀνωτέραν καὶ πολὺ προτιμωτέραν τῆς ἐν τοῖς
σχολαίοις, τοῖς πανεπιστημίοις καὶ τοῖς γυμνασίοις
διδασκαλίας· διότι ταῦτα ἀπλουστάτως μόνον ἀρχὰς
διανοητικῆς καλλιεργείας διδάσκουσι. Διὸ πολὺ ὑπε-
ρέχει ἡ ζωσὰ ἀνατροφή, ἡ καθ' ἐκάστην γινομένη κατ'
οἶκον καὶ καθ' ὁδὸν μεταξὺ τῶν τεχνιτῶν καὶ εἰς τὸ

(*) Νεκρ. Γ'. Βίος τοῦ Καίσαρος.

ἐργαστήριον, πλησίον τῆς ὑφαντικῆς μηχανῆς καὶ παρὰ τὸ ἄροτρον, παρὰ τῷ ἐμπόρῳ καὶ παρὰ τῷ ἐργασίᾳ, καὶ πανταχοῦ οὗτου δραστηρίως ἀσχολοῦνται οἱ ἄνθρωποι. Αὕτη εἶναι ἡ τελεία παιδείσις ἣτις πρέπει νὰ δοθῇ εἰς πᾶν μέλος τῆς κοινωνίας, καὶ ἣν ὠνόμαζεν ὁ Σίλλερ ἀνατροφὴν τοῦ ἀνθρωπίνου γένους. Περιέχονται δ' ἐν αὐτῇ ἡ ἐνέργεια, ἡ διαγωγή, τὸ αὐτοδίδακτον καὶ πᾶν ὅ,τι φέρει ἀληθῶς τὸν ἄνθρωπον πρὸς τὴν τακτικὴν διάταξιν τῶν ἰδίων δυνάμεων, καὶ προετοιμάζει πρὸς τὴν προσήκουσαν ἐκτέλεσιν τῶν καθηκόντων καὶ τῶν ἀσχολιῶν τοῦ βίου, πρὸς διδασκαλίαν δηλαδὴ ἣν ἀδύνατον νὰ εὕρωμεν ἐν τοῖς βιβλίοις ἢ ἀπολαύσωμεν καὶ δι' αὐτῶν τῶν σπουδαιότητων φιλολογικῶν μελετῶν. Ὁ Βάκων παρτηρεῖ μετὰ τῆς συνήθους αὐτοῦ βαθυνοίας, ὅτι αἱ σπουδαὶ δὲν διδάσκουσι τὸν τρόπον τῆς χρήσεως αὐτῶν, ἀλλ' ἐτέραι τι σοφία ἐκτὸς αὐτῶν καὶ ὑπεράνω αὐτῶν οὖσης, ἣν ἀποκτᾷ τις διὰ μόνης τῆς παρατηρήσεως. Ἡ σκέψις αὕτη ἐφαρμόζεται ἐπίσης ἀληθῶς εἰς τὸν πραγματικὸν βίον ὡς καὶ εἰς τὴν διανοητικὴν μόρφωσιν. Διότι ἡ πείρα καθ' ἐκάστην ἐνισχύει τὸ λεγόμενον, ὅτι ὁ ἄνθρωπος τελειοποιεῖται μᾶλλον διὰ τῆς ἐργασίας ἢ διὰ τῆς φιλολογίας, ὅτι ἡ ζωὴ μᾶλλον ἢ ἡ φιλολογία, ἡ ἐνέργεια μᾶλλον ἢ ἡ σπουδὴ καὶ ὁ χαρακτήρ μᾶλλον ἢ ἡ βιογραφία, αἰώνιως τείνουσι πρὸς τὴν ἀνανέωσιν τῆς ἀνθρωπότητος.

Αἱ βιογραφίαι ὁμῶς τῶν μεγάλων ἀνδρῶν, καὶ μάλιστα αἱ τῶν ἀγαθῶν, εἶναι διδακτικώταται καὶ ὠφελιμώταται, ὡς βοηθοὶ, ὁδηγοὶ καὶ παραδείγματα πρὸς τοὺς ἄλλους. Τινὲς τῶν καλλιτέρων ἰσθμιαμοῦσι σχεδὸν πρὸς τὸ Εὐαγγέλιον, διότι διδάσκουσιν ἐνάρετον βίον, ὑψηλὰς σκέψεις καὶ λαμπρὰς πράξεις πρὸς ὠφέλειαν τοῦ κόσμου καὶ τῶν πραττόντων αὐτάς. Τὰ πολὺτιμα παραδείγματα περὶ τῆς δυνάμεως τῆς προσωπικῆς ἐνεργείας, τῆς ἐπιμονῆς πρὸς ἐπίτευξιν τοῦ σκοποῦ, τῆς θαρρᾶλέας ἐργασίας, καὶ σταθερᾶς τιμιότητος ἃτινα ἀποτελοῦσιν ἀληθῶς εὐγενῆ καὶ ἀνδρικὸν χαρακτήρα, ἀποδεικνύουσιν ἡναντιρρήτως πᾶν ὅ,τι δύναται ἕκαστος νὰ πράττῃ ὑπὲρ ἑαυτοῦ, καὶ εὐγλώττως παριστάνουσι τὴν ἰσχύν τῆς εἰς ἑαυτὸν πίστεως καὶ τοῦ σεβασμοῦ, διότι δι' αὐτῶν δύναται καὶ ὁ ἐλάχιστος ν' ἀποκτήσῃ περιουσίαν καὶ τιμὴν.

Διακεκριμένοι ἐπιστήμονες, φιλόλογοι καὶ τεχνίται, ἀπόστολοι μεγάλων ἰδεῶν καὶ κάτοχοι γενναίων αἰσθημάτων, δὲν ἀνήκουσιν εἰς ἐξαιρετικὴν τινα ἐν τῷ κόσμῳ τάξιν ἢ θέσιν. Προῆλθον καὶ αὐτοὶ ἐκ τῶν σχολείων, τῶν ἐργαστηρίων, τῶν χωρίων, τῶν κλυδῶν ἢ τῶν μεγαλοπρεπῶν οἰκιῶν. Τινὲς ἐκ τῶν μεγαλειτέρων ἀποστόλων προῆλθον ἐκ τοῦ πλήθους, καὶ αἱ πτωχότεροι πολλάκις ἔλαβον ἀνωτάτας θέσεις, καὶ αἱ μᾶλλον ἀνυπερβλήτοι, κατὰ τὸ φαινό-

μενον, δυσκολίαι, κατ' οὐδὲν ἐκώλυσαν τὴν πρόοδον αὐτῶν. Καὶ αὗται αἱ δυσκολίαι, κατὰ διαφόρους περιστάσεις, ἐφάνησαν οἱ καλλιστοὶ αὐτῶν βοηθοὶ, διότι παρώτρυνον τὰς δυνάμεις πρὸς τὴν ἐργασίαν καὶ τὴν καρτερίαν, καὶ ἐγέννησαν προτερήματα, ἃτινα ἄλλως ἤθελον μένει κεκοιμημένα καὶ ἄγνωστα. Ὑπάρχουσι τόσα παραδείγματα κωλυμάτων οὕτω καταβληθέντων καὶ θριάμβων οὕτω ἀποκτηθέντων, ὥστε πληροῦται τὸ ῥηθὲν ὅτι: «Τὸ πᾶν κατορθοῦται διὰ τῆς θελήσεως.» Δυνάμεθα νὰ ἀναφέρωμεν, παραδείγματος χάριν, τὴν ἀξιοπαράκλητον περίστικιν τοῦ ἱερεμίου Ταίλορ, ὃς τις ἐκ κουρέως ἐγένετο ὁ ποιητικώτατος τῶν ἱερέων, τοῦ Σίρ Ριχάρδου Ἀρκράϊτ, τοῦ ἐφευρετοῦ τῆς κλωστικῆς μηχανῆς (spinning-jenny) καὶ ἱδρυτοῦ τῆς βαμβοκουργίας, τοῦ λόρδου Τέντερδεν, ὃς τις ἐγένετο εἰς τῶν περιφημοτέρων λόρδων μεγάλων δικαστῶν, καὶ τοῦ Τόρνερ, τοῦ ἀνωτάτου μεταξὺ τῶν ζωγράφων τῆς φύσεως.

Οὐδεὶς γνωρίζει ἀκριβῶς τί ἦτο ὁ Σαϊκσπῆρος· ἀλλ' οὐδεμίαν ἀμφισβολίαν ὅτι κατήγετο ἐξ εὐτελοῦς τάξεως. Ὁ πατήρ του ἦτο κρεωπώλης καὶ συγχρόνως λαχανοπώλης, ὁ δὲ Σαϊκσπῆρος φαίνεται ὅτι ἦτο ἐν τῇ νεκρᾷ ἡλικίᾳ ἐρισουργός· τινὲς δὲ διαβεβαιοῦσιν ὅτι ἦτο κλητὴρ σχολείου, καὶ μετὰ ταῦτα γραμματεὺς συμβολαιογράφου. Ἀληθῶς δύναται τις νὰ εἴπῃ ὅτι ἦτο: «ἐπιτομή οὐχὶ μιᾶς, ἀλλ' ἀπασῶν τῶν ἀνθρωπίνων γνώσεων.» Διότι ἡ ἀκρίβεια τῶν ναυτικῶν ἐκφράσεων του εἶναι τοιαύτη, ὥστε ναυτικός τις συγγραφεὺς διαβεβαιοῖ ὅτι ἐξ ἁπαντος ἐγίνωσκε τὴν τέχνην, ἐν ᾗ κληρικός τις συμπεριφέρει ἐκ τῶν συγγραμμάτων αὐτοῦ, ὅτι διέτρεξε τὸ κληρικὸν στάδιον, καὶ ἕτερός τις καταγινόμενος περὶ τὰ τῶν ἵππων διὰσχυρίζεται ὅτι ὁ Σαϊκσπῆρος ἦτο ἱππέμπορος, ἐχρημάτισεν ἀναμφιβόλως ὑποκριτής, καὶ ἐπὶ ζωῆς του «πολλὰ πρόσωπα παρέστησε,» συλλέγων ταυτοχρόνως τὰς θαυμαστάς ἐκείνας γνώσεις ἐν τῷ ἐκτεταμένῳ σταδίῳ τῆς πείρας καὶ τῆς παρατηρήσεως. Ὅπως δὴ ποτε, ἐπιμελῶς ἐσπούδασε καὶ δραστηρίως ἐργάσθη, καὶ τὰ ἔργα αὐτοῦ ἔτι καὶ νῦν ἐπιδρῶσιν ἰσχυρῶς εἰς τὸν σχηματισμὸν τοῦ ἀγγλικοῦ χαρακτήρος.

Ἡ κοινὴ τάξις τῶν ἡμερομίσθων ἔδωκεν εἰς ἡμᾶς τὸν μηχανικὸν Βρίνδλεϋ, τὸν περιηγητὴν Κούκ καὶ τὸν ποιητὴν Βύρνς. Οἱ κτίσται καὶ οἱ κεραμεῖς δύνανται δικαίως νὰ καυχῶνται διὰ τὸν Βενιαμίν Ἰόνσον, ὃς τις ἐργάσθη εἰς διάφορα κτίρια κερτῶν τὸ μυστήριον καὶ τὸ βιβλίον διὰ τοῦ μηχανικοῦ Ἐδουαρδ καὶ Τέλφορδ, τὸν γεωλόγον Οὐγον Μίλλερ, καὶ τὸν Ἄλλαν Κύννινχάμ, συγγραφεὴ καὶ γλύπτην. Μεταξὺ δὲ τῶν ξυλουργῶν εὐρίσκομεν γνωστὰ ὀνόματα τοῦ Ἰνίγο Ἰονες ἀρχιτέκτονος, τοῦ Ἀβρίσον, χρονομετροποιοῦ, τοῦ Ἰωάννου Χούντερ φυσολόγου, τῶν ζωγράφων Ρόμνεϋ καὶ Ὀπιε, τοῦ εἰδηκοῦ περὶ τὰς

Ανατολικὰς γλώσσας ἄς καὶ τοῦ γλύπτου Ἰωάννου Γίβσον.

Ἐκ τῆς τῶν ὑφαντῶν τάξεως ἐξῆλθον ὁ μαθηματικὸς Σίμσον, ὁ γλύπτης Βάκων, οἱ δύο Μίλνερ, ὁ Ἄδαμ Οὐάλλερ, ὁ Ἰωάννης Φώστερ, ὁ ὀρνιθολόγος Οὐίλσον, ὁ ἱεραπόστολος καὶ περιηγητὴς Δόκτωρ Αἰνγγστον καὶ ὁ ποιητὴς Τάινναχιλλ. Οἱ ὑποδηματοποιοὶ ἔδωκαν ἡμῖν τὸν μεγάλον Ναύαρχον Σίρ Κλαουδέσλεϋ Σόβελ, τὸν χημικὸν Στούρτζων, τοὺς συγγραφεῖς Σαμουήλ Δρέϋ καὶ Γίφφορντ, τὸν ποιητὴν Βλούμφιλδ καὶ τὸν ἱεραπόστολον Γουλλιέλμον Καρέϋ· ὁ δὲ Μόρρισον, ἕτερος διακεκριμένος ἱεραπόστολος, κατεσκευάζε καλαπόδια. Πρὸ ὀλίγων ἐτῶν ὑποδηματοποιὸς τις ἐν Βάνφ, ὀνομαζόμενος Θωμᾶς Ἐδουαρδς, ἀπεδείχθη σπουδαῖος φυσιοδίφης· οὗτος διατηρούμενος διὰ τῆς τέχνης, ἀφιέρωσε τὰς ὥρας τῆς σχολῆς εἰς τὴν μελέτην τῆς φυσικῆς ἐπιστήμης καὶ ἀπάντων τῶν κλάδων αὐτῆς. Αἱ δὲ ἐρευναι αὐτοῦ, περὶ τῶν μικροτέρων μαλακοστράκων ἀντημειφθησάν διὰ τῆς ἀνακαλύψεως ἀγνώστου εἴδους, ὅπερ ὠνομάσθη παρὰ τῶν φυσιοδιδόνων. «Ἐδουάρδιον.»

Οὐδ' οἱ ῥάπται ἔμειναν ἄσημοι. Ὁ ἱστοριογράφος Ἰωάννης Στὼ ἐχρημάτισε ποτε ῥάπτῃς. Ὁ Ἰάκσων, νεανίας ὢν, ἔρραπτεν ἐνδύματα, ὁ δὲ γενναῖος Σίρ Ἰωάννης Χαύζουδ, ὅστις τοσοῦτον διεκρίθη κατὰ τὴν μάχην τοῦ Πουατιέ καὶ ἔλαβε τὸ ἀξίωμα τοῦ ἱππότητος παρὰ τοῦ Εὐαρέδου III διὰ τὴν ἀνδρείαν του, ὑπῆρξε βοηθὸς ῥάπτου ἐν Λονδίῳ. Ὁ Ναύαρχος Χόβσον, ὅστις ἐθάρυσε τὸν ἱστὸν ἐν Βίγῳ κατὰ τὸ 1702 ἔτος, τὸ αὐτὸ ἐπιτήδευμα ἐξήσκει. Εἰργάζετο ὡς μαθητὴς παρὰ ῥάπτῃ ἐν τῇ νήσῳ Οὐάιτ, ὅτε ἐφθασεν ἡ εἰδήσις ὅτι μοῖρα πολεμικῶν πλοίων ἤτοιμάζετο ν' ἀποπλεύσῃ. Ἐξορμήσας τοῦ ἐργαστηρίου ἔτρεξε μετὰ τῶν συναδέλφων αὐτοῦ πρὸς τὴν παραλίαν ἵνα ἴδῃ τὸ θέαμα. Ὁ νεανίας κατελήφθη αἰφνιδίως ὑπὸ τῆς ἐπιθυμίας τῆς ναυτικῆς ζωῆς, καὶ πηδῆσας ἐντὸς λέμβου, κατῴρθησε νὰ πλησιάσῃ τὴν ναυκρχίδα καὶ νὰ γείνη δεκτὸς ὡς ἐθελοντής. Πολλὰ μετὰ ταῦτα ἔτη ἐπέστρεψεν εἰς τὸ πατρικὸν χωρίον πλήρης τιμῶν, καὶ ἐν τῷ αὐτῷ οἰκίσκῳ, ὅπου ἄλλοτε εἰργάζετο ὡς ῥάπτῃς, ἐγευματίσει διὰ στέατος καὶ ὠν. Ἀλλ' ὁ ἐξοχώτερος μεταξὺ τῶν ῥαπτῶν εἶναι ἀναντιρρήτως ὁ Ἄνδρεας Ιόνσων, ὁ νῦν Πρόεδρος τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν, ἀνὴρ ἐκτάκτου ἰσχυρᾶς θελήσεως καὶ διανοητικῆς δυνάμεως. Ὁμιλῶν περὶ ἑαυτοῦ ἐν τῷ εἰς Οὐάσιγκτων ἐκφωνηθέντι μεγάλῳ λόγῳ, λέγει ὅτι διέτρεξεν ὅλους τοὺς κλάδους τοῦ πολιτικοῦ σταδίου, ἀρχίσας ἀπὸ ἀστυνομικοῦ κλητήρος. Ἐν ᾧ δὲ ἔλεγε τοῦτο ἐκραζέ τις ἐκ τοῦ πλήθους «ἤρχισας ἀπὸ τὴν θέσιν ῥάπτου!» Καὶ ὁ Ιόνσων χωρὶς διόλου νὰ ὀργισθῇ διὰ τὴν ὕβριν, μετεχειρίσθη ἐξ ἐναντίας αὐτὴν πρὸς ἴδιον ὄφε-

λος εἰπὼν τάδε· «Κύριός τις λέγει ὅτι ἐχρημάτισα ῥάπτῃς· τοῦτο οὐδόλως μὲ δυσαρρεστέ· διότι ὅτε ἡμὴν ῥάπτῃς εἶχον καλὴν φήμην καὶ τὰ ἐνδύματα ἦσαν εὐμορφά· ἐτήρουν πάντοτε τὸν λόγον μου πρὸς τοὺς πελάτας καὶ πάντοτε εἰργαζόμεν ἐπιμελῶς.»

Ὁ Καρδινάλιος Οὐλσέϋ, ὁ Δε Φοῆ, ὁ Ἀκενσάιδ καὶ ὁ Κίρκ Οὐάιτ ἦσαν υἱοὶ κρεωπωλῶν, ὁ Βόνιαν λεβητοποιὸς καὶ ὁ Ἰωσήφ Λαγκάστερ κανιστροποιός. Μεταξὺ τῶν ἀρίστων ὀνομάτων ἅτινα συνδέονται μετὰ τῆς ἐφευρέσεως τῆς ἀτμομηχανῆς εὐρίσκονται τὰ τοῦ Νεύκομεν, τοῦ Οὐέττ καὶ Στέφενσον· ὁ πρῶτος ὑπῆρξε σιδηρουργός, ὁ δεύτερος κατεσκευάζε μαθηματικὰ ἐργαλεῖα, καὶ ὁ τρίτος ἀπλοὺς θερμομαστής. Ὁ Ἐρσελ διετέλεσεν αὐλητὴς εἰς στρατιωτικὴν μουσικὴν. Ὁ Μιχαήλ Φεράδεϋ, υἱὸς σιδηρουργοῦ, ἐχρημάτισε βοηθὸς βιβλιοδέτου καὶ ἐξήσκησε τὸ ἐπάγγελμα τοῦτο μέχρι τοῦ εἰκοστοῦ δευτέρου ἔτους τῆς ἡλικίας αὐτοῦ· νῦν δὲ εἶναι ὁ ἐξοχώτερος μεταξὺ τῶν φιλοσόφων, ὑπερέχων καὶ τοῦ διδασκάλου αὐτοῦ, τοῦ Σίρ Δαίβυς, κατὰ τὴν σαφήνειαν τῆς ἐρμηνείας τῶν δυσκολωτέρων ζητημάτων τῆς φυσικῆς ἐπιστήμης.

Μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων οἵτινες συνετέλεσαν τὰ πλεῖστα εἰς τὴν πρόοδον τῆς ἀρίστης τῶν ἐπιστημῶν τῆς ἀστρονομίας, διέπρεψαν ὁ Κοπέρνικος υἱὸς Πολωνοῦ ἀρτοποιοῦ, ὁ Κέπλερ υἱὸς Γερμανοῦ ξενοδόχου καὶ χρηματίσας ὑπηρέτης ἐν τῷ ξενοδοχείῳ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ· ὁ δ' Ἀλεμπέρτ, ἐκθετον τέκνον εὗρεθὲν κατὰ χειμερινὴν τινα νύκτα ὑπὸ ὑαλοπώλιδος ἐπὶ τῶν βαθμίδων τῆς ἐκκλησίας τοῦ Ἀγ. Ἰωάννου ἐν Παρισίοις, ὁ Νεύτων καὶ ὁ Λαπλάς, ὁ μὲν υἱὸς γεωργοῦ ἐν Ἀγγλίᾳ, ὁ δὲ πτωχοῦ χωρικοῦ τῆς Γαλλίας. Οἱ διακεκριμένοι οὗτοι ἄνδρες κατῴρθησαν ἐναντίον τῶν δυσχερειῶν τοῦ βίου, νὰ ἀποκτήσωσι φήμην ἀκλόνητον καὶ αἰώνιαν διὰ τῆς μεγαλοφυΐας ἣν ὀλόκληρον ὁ πλοῦτος τοῦ κόσμου ἀδυνατεῖ νὰ περᾷσῃ. Καὶ ὁ πλοῦτος ἤθελεν ἴσως φανῇ μεγαλειότερον πρόσκομμα δι' αὐτοῦς ἢ τὰ πενιχρὰ αὐτῶν μέσα. Ὁ πατήρ τοῦ Λαγρὰνζ, τοῦ ἀστρονόμου καὶ μαθηματικοῦ ἦτο ταμίας τοῦ ὑπουργείου τῶν στρατιωτικῶν ἐν Τουρίνῳ· ἀλλὰ, πτωχεύσας ἕνεκα διαφόρων ἐπιχειρήσεων, ἀρῆκε τὴν οἰκογένειαν αὐτοῦ εἰς ἀπορίαν. Ὁ δὲ Λαγρὰνζ συνείθιζε μετὰ ταῦτα νὰ ἀποδίδῃ χάριν εἰς τὴν ἀπορίαν ἐκείνην διὰ τὴν δόξαν καὶ τὴν εὐτυχίαν ἧς ἀπέκτησεν. «Ἐὰν ἡμὴν πλούσιος, ἔλεγε, πιθανῶς δὲν ἤθελον γείνη μαθηματικός.»

Ἐξαιρέτως διεκρίθησαν ἐν τῇ πατρίδι ἡμῶν οἱ υἱοὶ τῶν ἱερέων καὶ ἐν γένει τῶν κληρικῶν· μεταξὺ αὐτῶν εὐρίσκομεν τὰ ὀνόματα τοῦ Δροϊκ καὶ τοῦ Νέλσονος, γνωστῶν διὰ τὸν κατὰ θάλασσαν ἥρωϊσμόν. Υἱοὶ εἰσαγγελέων ἦσαν ὁ Σκόττε καὶ ὁ Οὐωρδσουόρθ. Ὁ Λαϊάρδης, ὁ ἀνακαλύψας τὰ μνημεῖα τῆς Νινευῆς, ἦτο γραμματίδιον δικηγόρου, καὶ ὁ Σίρ Γουλ-

λιέλμος Ἀμστρού, ὁ ἱεραεὶς τῆς ὑδραυλικῆς μηχανῆς καὶ τοῦ ἐπωνύμου κανονίου, ἐσπούδασε νομικὰ καὶ ἐχρημάτισε δικηγόρος ἐπὶ τινὰ καιρόν. Ὁ Δαίδος ἔλεγε περὶ ἑαυτοῦ· «Ὅ, τι εἶμαι, αὐτομάτως ἔγινε»· λέγω δὲ τοῦτο χωρὶς νὰ καυχῇ καὶ ἐν ἀγνότητι ψυχῆς. Ὁ Ριχάρδος Ὀβεν, τὸ δαιμόνιον πνεῦμα τῆς φυσικῆς ἱστορίας, ἤρχισε τὸ στάδιον αὐτοῦ ὡς ναυτίλος καὶ ἦτο σχετικῶς προβεβηκώς τὴν ἡλικίαν ὅτε ἀφιερώθη εἰς τὰς ἐπιστημονικὰς ἐρεῖνας, ἐξ ὧν ἐδοξάσθη. Ἀπέκτησεν ἐν μέρει τὰς ἐκτεταμένας αὐτοῦ γνώσεις ἐν ᾗ ἔγραψε τὸν κατάλογον τοῦ ὑπὸ Ἰωάννου Χούντερ συνταχθέντος ἐξαισίου μουσείου, εἰς ὃν εἰργάσθη ὅλην τὴν δεκαετίαν ἐν τῷ χειρουργικῷ σχολείῳ.

Ἡ ξένη βιογραφία, οὐχ ἥττον τῆς ἀγγλικῆς, γέμει ὀνομάτων ἀνδρῶν, οἵτινες ἐδόξασαν τὴν πενίαν διὰ τῶν ἔργων καὶ τῆς εὐφυΐας. Ἐτίμησαν τὴν τέχνην ὁ Κλαύδιος υἱὸς ζαχαροπλάστου, ὁ Γέσφς, υἱὸς ἀρτοποιῶλου, ὁ Λεοπόλδος Ρόβερτ υἱὸς ὥρολογοποιοῦ ὁ Χάυδεν υἱὸς ἀμαξοποιοῦ. Ὁ πατήρ τοῦ Γρηγορίου III ἦτο ξυλουργός, τοῦ Σέκστου V ποιμὴν καὶ τοῦ Ἀδριανοῦ VI πτωχὸς πορθητής. Παῖς ὢν, ὁ Ἀδριανὸς μὴ δυνάμενος νὰ προμηθευθῇ τὸ ἀνγκαῖον πρὸς μελέτην φῶς, συνείθιζε νὰ προτομαῖζῃ τὰ μαθήματα αὐτοῦ πλησίον τῶν κατὰ τὰς ὁδοὺς καὶ περὶ τὰς ἐκκλησίας εὐρισκομένων φανῶν, ἀποδεικνύων οὕτω βεβηλὴν ὑπομοχθὴ καὶ ἐπιμελείας προμηνύοντα τὴν μέλλουσαν μεγαλοφυΐαν τοῦ ἀνδρός. Ἐκ ταπεινοῦ ἐπίσης γένους ἦσαν ὁ ὀρυκτολόγος Χωῦ, υἱὸς ὑφαντοῦ, ὁ μηχανικὸς Χωτφέιλ, υἱὸς ἀρτοποιῶλου, ὁ μαθηματικὸς Ἰωσήφ Φουριέρος, υἱὸς ράπτου, καὶ ὁ ρυσιδιόφης Γέσνερ, υἱὸς σκυτοτόμου. Οὗτος ἤρχισε τὸ στάδιον μεταξὺ δεινῶν περιστάσεων, προσερχομένων ἐκ πενίας, ἐξ ἀσθενείας καὶ ἐξ οἰκιακῶν δυστυχημάτων· ἀλλ' ὁμως οὐδεμία ἐξ αὐτῶν ἀπεθάρρυνεν αὐτήν. Ὁ βίος αὐτοῦ ὑπῆρξε βεβηλὴς τρανωτάτη ἀπόδειξις τῆς ἀληθείας τῶν λεγομένων, ὅτι καὶ οἱ πολυάσχολοι ὅταν ἐπιθυμῶσι νὰ ἐργασθῶσιν εὐρίσκουσι καιρόν. Τὸν αὐτὸν χαρακτῆρα ἔδειξε καὶ ἕτερος ἀνὴρ Πέτρος Ραμὸς ἐκ Πικαρδίας. Οἱ γονεῖς αὐτοῦ ἦσαν πτωχοὶ καὶ ὁ Πέτρος ἐφόλαττε τὰ πρόβατα, ἀλλ' ἐπειδὴ δὲν εὐχαριστεῖτο, ἐδραπέτευσεν εἰς Παρισίους, καὶ μετὰ πολλὰ πηθήματα κατῴρθωσε νὰ εἰσέλθῃ ὡς ὑπηρέτης εἰς τὸ σχολεῖον τῆς Ναβάρρας. Ἡ θέσις, ἂν καὶ ταπεινὴ, ἔφερεν αὐτὸν εἰς τὴν ὁδὸν τῆς παιδείας καὶ ταχέως ἔγινεν εἰς τῶν πλέον διακεκριμένων ἀνδρῶν τῆς ἐποχῆς ἐκείνης.

Ἐλ. Μ.

(Ἀκολουθεῖ.)

Ἡ ΧΑΡΑ ΠΡΟΞΕΝΕΙ ΤΡΟΜΟΝ.

(Τέλος. Ἰδε φολλ. 515.)

ΣΚΗΝΗ ΔΕΚΑΤΗ ΕΒΔΟΜΗ.

ΠΕΤΡΟΣ, ΛΕΥΚΗ, ΟΚΤΑΒΙΟΣ.

ΛΕΥΚΗ. (ἰδοῦσα ἐρχόμενον τὸν Ὀκτάβιον, κατ' ἰδίαν) Ἄ! δὲν εἶν' αὐτὴ.

ΠΕΤΡΟΣ. (κατ' ἰδίαν.) Καὶ πάλιν ἀναβολή.

ΟΚΤΑΒΙΟΣ. Κυρία Λευκή...

ΛΕΥΚΗ. (κατ' ἰδίαν.) Τί φόβος!

ΠΕΤΡΟΣ. (κατ' ἰδίαν) Τρέμω.

ΟΚΤΑΒΙΟΣ. Σὰς ἐνοχλῶ... Συμπάθειον! ἀναχωρῶ...

ΛΕΥΚΗ. Ὅχι, ὅχι, ἐξ ἐναντίας, μέινετε... Ἐνομίσμεν ὅτι ἦτον ἡ μαμμά μου· καὶ νὰ σὰς ἰδῶμεν...

ΠΕΤΡΟΣ. Μὰς ἐφάνη παράδοξον.

ΟΚΤΑΒΙΟΣ. (ἐκστατικὸς) Τί τρέχει;

ΛΕΥΚΗ. Ἐμάθαμεν νέον τὸ ὅποιον θὰ...

ΠΕΤΡΟΣ. (πρὸς τὴν Λευκὴν ἰδίως.) Μὴν ἀρχίσετε τὰς περιφράσεις σας καὶ με' αὐτόν... Μήπως εἶναι γυναῖκα καὶ αὐτὸς νὰ λαιποθυμήσῃ;

ΟΚΤΑΒΙΟΣ. (κατ' ἰδίαν) Τί ἔχουν λαιπόν; φίνεται ὅτι συνεννοοῦνται.

ΛΕΥΚΗ. (πρὸς τὸν Πέτρον ἰδίως) Θὰ λυπηθῇ, διότι δὲν τὸν πολυσυγχριστεῖ ἡ ἐπιστροφή τοῦ φίλου του...

ΠΕΤΡΟΣ. (πρὸς ταύτην ἰδίως.) Ἄ! τὸν συγχωρῶ. (καθ' ἑαυτὸν) Ποσάκις εἶπα διὰ τί νὰ μὴν εἶναι αὐτός;

ΟΚΤΑΒΙΟΣ. Λοιπόν τί νέον;

ΛΕΥΚΗ. Εὐτύχημα, μέγα εὐτύχημα δι' ἡμᾶς.

ΟΚΤΑΒΙΟΣ. Εὐτύχημα καὶ ποῖον;

ΛΕΥΚΗ. Καὶ διὰ σὰς ὁμοίως... Τόσον τὸν ἠγαπάτε!... Ἐσυμμερίσθητε τὴν λύπην μας... Σήμερον πρέπει νὰ συμερισθῇτε καὶ τὴν χαρὰν μας.

ΟΚΤΑΒΙΟΣ. Τὴν χαρὰν σας!... Μήπως ὁ Ἀδριανός;...

ΛΕΥΚΗ. Δὲν ἀπέθανεν.

ΟΚΤΑΒΙΟΣ. Ἄ!... φίλτατέ μου Ἀδριανέ!...

ΛΕΥΚΗ. (ἰδίως πρὸς τὸν Πέτρον) Βλέπεις; χαίρεται.

ΠΕΤΡΟΣ. Καὶ με' ὅλην του τὴν καρδίαν.

ΟΚΤΑΒΙΟΣ. (πρὸς τὴν Λευκὴν) Τί θαῦμα! καὶ ἡ μαμμά σου;

ΛΕΥΚΗ. Δὲν ὑπάρχει πλέον φόβος, διότι τῶς ὅλοι τὸ ἔμαθαν.

ΟΚΤΑΒΙΟΣ. Ὅλοι;... Καὶ ἡ Ματθίλδη;

ΛΕΥΚΗ. Εἶδε τὸν Ἀδριανόν, καὶ δὲν τρέχει πλέον κίνδυνον.

ΟΚΤΑΒΙΟΣ. (μετὰ πικρίας) Ἄ!... Ἐνθυμήθηκα!...